

10-74894-31 W

MIJENE MIRISI VOJISLAV LUBARDA

Rida je iza sebe ostavljala minjs sjenja i polkošene li-vade. Njega bi najprije i najlakše uhvatio, ali brzo se naučio i na druge mirise. Prešlo mu je bilo u naviku da ih otkriva i razlučuje. Svakog jutra, a dolazio je nešto kasnije od službenika, zastao bi trenutak-dva na pragu. Prvo bi ovišao omirisao zrak — činio je to samo kao pro-bu i neku vrstu prvog uvida — a zatim bi obazrivo, uzdignute glave i raširenih nosnica koje su pokrivala, polako niz hodnik. Tada je postajao gluh i silan za ušima, iako slučajni posmatrači ne bi ni pretpostavljali šta on to zapravo radi. Za one koji su imali priliku da ga više puta vide tako narogušeno, bio je sličan mje-sečaru: zastajao je, okretao se neugodno oko sebe, a za-tim bi, tiho vrebajući, polazio naprijed. Znao se ponekad i vrtjeti u krugu, a onda naglo pojurići u jednom pravcu s čudnim trijumfom na licu, — poslije toga bi pobjed-nički izgovarao ime neke žene. Obavezno bi tada zasta-jao, lice mu se razvedralo i bio je pun nedokučivog ushićenja.

Dugo nije shvaćao da je to, u stvari, vraćanje u dane djetinstva, kad je ina sličan način odlazio od kuće, nepoznan da je odupre nekom tamnom rasponu koji je dolazio od čudne sprege sa prirodom. Mogao je bez dvo-umljenja da otkrije leglo zečice ili mijske gnijezdo — bez ikakvih vidljivih tragova, nepogrešivo, znao bi da na-de pravi grm i da u pravi čas pruži ruku. Sa istim uspije-hom hvatao je i jarebice, skrivene u talasastim poljima žita i preduzimao stotine drugih, sličnih poduhvata, mada nije znao da objasni kako to čini, ni zašto — tih se ča-sova nije ni sjećao na pravi način. Kad bi ga upitali šta je našao i gdje je sve lunjao cijeli dan, morao je da kaže i izmislja, jer bi se u njemu na neki način zameli i vri-jeme i prostor, tragovi bi se izbrisali i ostalo je samo treperenje kao jedini znak vremena i života koje je proš-lo. Bivao je to dugi ali pričajni trijumf — ništa ga se drugo ne bi ticalo i on bi se, smiren i srećan, nečujno provlačio između ukućana, sve dok ga noko rano jutro ne bi iznova oduvukao u začarana prostanstva.

Odlazio bi uvijek iznenada, bez priprema, još prije prvih pijetlova, sličan tati ili mješecaru, usredsređen na nešto što je bilo i za njega samog nerazgovijetno, više nekakva slutnja nego želja da nešto stvarno uradi i više strah da mu nešto važno ne izmakne nego potreba da negdje stigne. Vraćao bi se najčešće u kasnu noć kad su drugi dječaci odavno spavali. U prvo vrijeme roditelji su dizali uzburu, cijelo selo polazilo bi u potragu, išli su sa fenjerima i psima, žene bi kukale a ljudi psovali, ali su se ubrzo privikli na ta njegova lunjanja jer mu navike nisu mogle da izmijene ni žilave ljeskove batine, ni kle-ćanja na koljenima. Kad bi mu došlo vrijeme, a dolazio je najmanje jednom nedeljno, on bi se iskradao bez ikakvog obaziranja na ono što ga čeka. Često nije bio ni svjestan da nekud ide, nosila ga je njegova tamna slutnja, slična potpunu. Pošto nisu pomogli ni molitve, ni vrsidbine, pa čak ni hodočanje u krasnu noć kad su roditelji su, naposljetku, digli ruke; samo bi se nemoćno i sa-blažnjivo kristili i bivali bi zadovoljni ako nije stizao u ritama i izgreban, kao što se često dešavalo.

U svemu ostalom živio je kao i druga djeca. Bio je čak i bolji od svojih vršnjaka, jer je volio i da posluša. Vidali su ga najčešće pored odraslih ljudi. Pritajlo bi se i bez glasa upijao u sebe svaku riječ, namrgoden i preoz-biljan za svoje godine. Po njegovom vladanju nije se, zato, moglo nadati da će se upustiti u i kakav drugi „ki-jarnet“ pa su se, naposljetku, i roditelji i seljani sasvim privikali na ta njegova lunjanja. Vjerovao se da ima posla sa vilama, da su ga zanijele, i da će daleko stići, ako mu prije toga neko, ipak, ne smadne glavu.

U tim neobjašnjivim noćnim lutanjima, odvojen i ču-ljiv, stasao je u mladića čije su riječi sa punim pošto-vanjem počeli da slušaju i najiskusniji lovci; ne samo oni iz sela, nego i najveća gospoda iz grada. Stigao je, tako, i u društvo sreskog načelnika, oko koga je uvijek obilježalo desetak naočičih pandura u visokim kamaš-nama. Isprva su i ti panduri i mnogi drugi gledali na Stojana poprilično, ali kasno nije bilo sumnje da mu je načelnik najodaniji, jer ga je stalno nešto zivkao i pripri-čavao, preima njemu se raskršćivši i ostala gospoda. Stojan-ov je ugled rastao i oporedo sa sve većim pozivima u grad, čemu su se seljani isprva čuđili, a onda su shvatili da im to ide u korist, pa ga i sami počeli isturati ispred sebe i gdje je trebalo i gdje nije, što je, malo pomalo, mijenjalo i Stojana: postepeno je zaboravljao svoje ta-janstvene noćne izlete, a sve više zalazio među ljude, polaskan pažnjom i opijen onim što su mu pričali, po-nekad i na skrivitim mjestima.

Poslije jednog neopreznog sukoba sa sreskim načel-nikom (trudio se o ustrelu rijetkog divojčara, s neobič-nom revolucijom, manje se vidio među gospodom, a sve više među nekakvim neobdijelima, sličnim njemu po to-me što su stizali u gluho doba noći, kad su mirni ljudi spukovali spavali. Sa njima bi se ponekad zavrtao i u za-bačene sjenke, ali bi nestajali u gustim gajevima, što je mnogima u selu dalo povoda za tvrdnju kako davo ipak dođe po svoje, jer se, govornili su, dan poznaje po jutru.

Stojan se ni tada nije potpuno odučio od samotnih noćnih iskradanja, ni od lova, ali je imao sve manje prilike da lunja svojim stariim stazama, iako mu je pravi skatlački život tek otpočinjao, zajedno sa novim prija-teljima koji su prenosili hercegovačku šikiju. Ali i na tim dugim putevima preko kamenih gudura, na koje je pošao ne iz potrebe već jedino iz želje da prikosi vlasti i žan-darmima, on se više nego dobro snalazio: znao je da na-sluti lokvicu vode tamo gdje se drugi nikada tome ne bi dosjetili i da skoro nepogrešivo predvidi žandarsku pat-rolu ili busiju financa. Odojednom bi zastao kao podbo-đen nekim ostrim. Namršto bi se i pognuo naprijed, sav u očekivanju. Njegovim pratiocima, jer je uvek išao prvi izgledalo je da će se rasprsnuti, toliko je bio zgrčen i stegnut. Ljudi su bili spremni i na najgoru, jer su u iskru-štvu znali da se Stojan nikada ne vara. Oni su, po ne-kim posebnim znacima, a naročito po tome kako mu se grči lice i skupljaju bore oko očiju, mogli naprijed da razaberu kada se radi o zasjedi, a kad o nečem što je manje opasno, ili možda čak i ugodno.

Svako zastajanje bilo je zapravo znak za pozor, zbog čega su mu ubrzo i nadjenuli ime Stojan-pozor. U prv-im partizanskim danima, kad je još mogao da radi šta hoće, drugarije ga nisu ni zvali nego drug Pozor. Ide drug Pozor, rekao je drug Pozor. Ali kako je od manje čitice rastao odred, a kasnije brigada, sve se rjeđe srećalo i ime Pozor, iako Stojanu nije smetalo da i kasnije, kao iskusan partizanski komandant, ostavi bri-gadu daleko iza sebe, a sam izmakne naprijed, u uzdu-nje. Boreći se, bio je sasvim bezopasno, jer su bili si-gurni da im ne prijeti nikakva opasnost. Kada se to pro-ćulo, Stojana su viši drugovi desetak puta pozivali na odgovornost, jer je bilo protiv svih pravila da komandant brigade ide u izvidanje. Pravadajući se, Stojan je sasvim ozbiljno tvrdio da je njega nemoguće uvući u klopku, je-

glasno smijao, muzika je svirala, dok je mladi prevodilac, oznojen od napora, pokušavao da mu prenese nekakav vic trbušastog Nijemca. Nije mu smetao vic, nije ga ni slušao, ali nije mogao da podnese zadriješlog Svabca, koji se pred njim nadimao, maстан i samozadovoljan. Bio je manji od Stojana, ali ga je gledao nekako odozgo, kao da ga nadvisuje. Izgledalo je da se popeo na svoj vlastiti trbuh, i da odozgo, sa tog trbuha, prezirivo motri. Pomio-ao se gadjivo, nesačeo što mora da stoji pored njega i da mu čestito kaže, isto bi mu rekao pošto noćam u selu i istjenao iz njega svu nadušenost. Poslije se, neobavazno agron misli, cijelo svog trbuha i bilo mu je, mučno, za-plakao bi. Htio je da rastjera te glupe, pijane i prožd-rljive njuške koje se krdate i cerekaju bez razloga a došli su samo da se nažderu. Bilo mu je vruće, obiljevao ga je znoj i spremao se da prisine.

Drug direktor se nešto zamislilo, tu je pitanje, bri-zno ili podsmjehlivo, nije mogao da razluči. Otkrenuo se i u nosu ga je, tada nešto zapeklo, isprva kao goličanje, onda dublje, a zatim je počeo da se uvlači ispod kože, pojurlalo mu u mozak i tamo se rasprišlo i smirilo, slično taplni koja se razlijeva po smrznutom tijelu.

Odatle sjenom, pomislio je, pošto se pribrao i pošao za tragom, ispruživi vrat i njuškajući. Neko ga je po-novo zovnuo, ali on se nije obazreo, probijao se lakto-vima, jer su mu smetali u prolazu. Miris sjenja postajao je jasan, vučako se između ljudi, šavrljajući lijevo i desno, ali Stojan se nije dao zbuniti, čak bi trag povremeno nestajao. Morao je stoga da zastaje, diže i spušta glavu, i polako razlučuje znoje mirisa. Najjači je bio kisela-kasti vonj muškog osoba izmješanih sa parfemima: gadjiva sludunjavost ženskog isparavanja i razni dragi začini koje nije razabirao. A onda ga, u prepadu, dočeka nježan miris ljubice, ali nije imao vremena da ga bolje ispita jer mu se u nos ponovo uvukao oporni trag sjenja; jurnuo je kao da srija za životom, udario je nečije rame, zakačio za stolicu, zaljuljao se, povukao nekog za sobom i kao bi da ga nije u ruke dočevala — Rida. Kroz tamnu ko-prenu vidio je obris poznatog lica, ali ništa nije raspoz-navao osim mirisa sjenja. Bio je svjež i gust, kao kad umo ran čovek legne u plast sjenja i tada se sve u njemu smiruje i razliježe; ostaje tišina i neka mirna blagost, dok lavu postepeno malaksava, zasjena.

Čuje oko sebe glasove, viknu, nešto je govorio — Stoj-ane, ali se tngnuo tek kada je osjetio da ga žena blago gura od sebe. Druže, direktore, šaputala je. Je li vam dobro, druže direktore? Dobro je, odgovorio je, odgovorio je što više uvuče u sebe tog iznemadnog opojstva, začuden, i kao da se budi. Zašao oko njega je bio bučan. Vudli su ga, zapitkivali, raspoznavao je pojedine glasove i sve se trezvenije vraćao u glavu oko sebe. Šta se de-silo, druže direktore, ponovila je Rida, a ruke su joj bile meke i bijele. Iz njenih prstiju kao da su kapali najvulji sjenja, i on je prvi put počeo ozbiljno da zagleda, svjestan da to izvine i nije. Mirisio se na one koji su ga vukli i odbijao ih koliko je mogao.

Rida je stajala sasvim blizu — puna i svježa. U tala-sima, kako je disala, od njega je, daleko dopirao miris sjenja, tako običan, ali drag i okrepljujući. Uzimao ga je sad smirenije, bez one prvobitne halapljivosti, ali još uvijek nije bio siguran u tanjušnu najavu nekih nemu-štih značaka koji su nagovještavali vraćanje u djetinstvo, na tajne staze. Obuzimala ga je drhtavica, kao da se ništa nije izmijenilo od onog rosnog jutra, kad je prvi put, kao mješecar, krenuo u nepoznan, za lutanjstva koja je slutnja čuvala i sada nekima nepoznatim zovom koji je bio sličan madiji.

Nije začuden onim što se desilo i dešava u njemu, strepi samo da se to ne prekine i pažljivo sluša kako iz njega nešto tiho otiče i nestaje. Postajao je lakši i sigurni-ji sa svakom ugubljenom minutom, kao da su ga od-vezivali od nekog strannog stuba. Čeka još samo da se presiječe poslednja vrpca pa može da krene kud hoće.

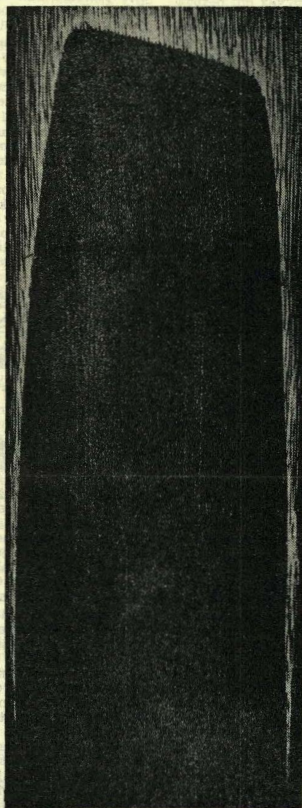
Toliko je to lijepo i neobično moglo bi i da se izgubi, kao san — uvijek se tako dešavalo. Izdužuje vrata, šiti oči i sav se predaje čarobnoj nasladi. Ali, u svemu oprezan, i to čini kršnom. Propinje se lagano na prste i one oko sebe gleda krajem oči. Sada su mu izgledali potpuno tuđi — maćno ih je bilo i pogledala s onako prvim ustima i češama koje su se prelivali u nesigurnim i masnim prsti-ma. Čuje zveket riječi, govori i san, smije se i gura, iako i drugi, ali to je sve izvan njega — predao se u potpu-nosti svom traganju. Osjeća da je to sudbonosno i zato drhti: sve bi propalo ukoliko ponovo ne nađe trag sjenja koji se bio izgubio dok su ga vukli.

Mirisu su se, u stvari, opet bili izmješali, u jednom istom klupku nalazio se i dim, i ožušni zadah znojca, i kisela-kasti vonj alkohola, i nekakvi gasovi: zotim su tu bile razne kreme saprane znojem, i sve drugo što žene mogu da natrpaju na sebe, a povremeno nalazio bi i na oštar zadah mokraće. Uspijevao je gurajući se da razluči tek po meko zmeo od svega toga, ali za kratko, jer bi se sve bilo otapalo u otvornu gušu od koga ga je hvatalo i želja za povraćanjem, pa je sa gađenjem i začuden, okre-tao glavu na drugu stranu. Imacio se uporno, spitičujući se. Ali na to više nije obraćao pažnju. Zarekao se da će ponovo naći miris sjenja ili će pobjeći iz te sunanute gomile koja se i dalje kreveljila bez činja i razloga.

Počeo je da udara oko sebe šakama i laktovima, smi-ješao se i molao biranim riječima da mu oproste. Ljude su njegovi udarali boljeli i oni počele da mu se sklđanjuju s puta. Tako je ponovo našao na trag sjenja. Ridu još nije vidio, ali je sve mirisno zatvao da se nalazi u blizini, i to ga zaustavi i smiri. Ugledao je prvo njene dojke šiljate i duge, kao dobro složeni plastovi sjenja.

Tako je ponovo počeo da traga.

Vratio se svojim noćnim iskradanjima — ali to više nisu bila graničava dječaka lutanja po zabacanim šum-skim vrletima — sad je, sa istim zanosom, ali sa više razuma, išao tločama, obilazio izloge, hvatao u zrakcu ženske tragove i kad bi našao na nešto zanimljivo, me-kakav nov miris koji dotada nije poznavao, zapravljao je na sve obzire i obaveze i nije se mogao skraćiti sve dok ne bi stigao do samog izvora. Znanje o mirisima upotpunjavao je svakim danom, a i kad je bio slobodan i kad radi, istraživao je vazduh oko sebe, čak i za vri-jeme službenih razgovora u svojoj kancelariji, na partijskim sastancima pa i na sjednicama radničkog savjeta. Ponekad bi se, dok govori, dizao sa stolice i pošao nekim slučenim tragom. Ljudi su se isprva čuđili, zamijemili bi gledajući ga kako se lopovski, u tihim šokovima, prikrada nekoj ženi, zatim je njuš, mirisao nešto nerazgovijetno sebi u bradu, obilazi oko žene svih strana, udaljuje se i onda vraća iz nekog novog pravca, uvijek sa raširi-renim nozdrama. Tek onda kad je bio siguran u ono što je našao vraćao bi se na svoje mjesto raspoložen, a nastavljao razgovor, kao da se ništa nije desilo, ali bi mu nozdurve i dalje podrtavale, a oni koji su sjedili ispred njega, više su gledali šta on to radi, nego što su slušali šta govori.

unaprijed oseti i zvijer i čoveka. Drugovi iz viših šta-bova slušali bi njegovu priču sa osmišljom, a na izvjetnim način i sažaljuju. Puštali bi ga da ode bez kazne, ali su sumnjivo vrtjeli glavom, uvjereni da će im jednog dana stići pogubna vijest. Pa ipak, uslikoro su bili prisiljeni da priznaju Stojanovu čudno moć. To se desilo na Sutjesci, kad su, htjeli ali ne, morali da ga slušaju, bez izbira na čimove i funkcije. Iako, teško račjani, a u nekim trenut-cima i bez svijesti, Stojan je izvučeno iz obruka cijelu šo-lonu štobilja koja je predano bačijala za njim dobar dio noći strminom Košura, između švapskih bunkera. Od tada mu više nisu opovrgavali vidovitost, iako je poslije Sut-jeske bilo sve manje prilika da je dokazuje.

Prvih godina poštije oslobođenja vodio je neke visoke rukovodioce u lov: nevještji, grabili su se o njegovu dru-štvo, ali mu se ubrzo našla zamjena u vidu organizova-nih hajki ma divljač, kad je trebalo samo čekati i gadati, što se moglo i bez Stojana, pa su ga rijetko pozivali. Ali i bez toga on je sve neveselije išao jer je bilo očitó da ga mimolaze, ne samo u lovu nego i na banketima, gdje bi mu se, i kad dođe, jedino smješkali, a kad bi poku-šavao da im se pomno približi, onda bi uvijek negdje žurili i tako mu oduzimali mogućnost da im spašiti svoje najnovije lovačke zamisli.

Bivao mu je mučno da sam pođe — šume je osenilo bio sit — pa se tako, postepeno, odućavao od lova, kao što se još ranije odvikao i od svojih djetinjih traganja. I jedno i drugo držao je u sebi još samo kao slutnju, neka-kav nedokazani svijet. Bio je to svijet koji se ne dira, jer bi se raspršilo, ali i pramen magle kad čovjek želi da ga uhvati u šake.

Prošle su godine i na ta njegova sjećanja, sve rjeđa, slegla se patina. Stojanu je zato izgledalo da je on taj svoj djetinji svijet, a s njim i lovačke poduhvate, izmi-slio kao i mnogo šta drugo, pa bi se tužno smještkao, ucijevljao više tim svojim zavaravanjem nego stvarni-m izganstvom iz ktuga ljudi kome je naivno pripadao.

Tog posljednjeg dana našao se na prijemu u čast Po-slovnih prijatelja iz Njemačke: ljudi su pričali, neko se